

ŞİİR İNCELEME YÖNTEMİ - VIII (ŞİİR VE YORUM)

Kazanım

Bu bölümü bitirdiğimde;

- Anlam ile yorum arasındaki ilişkiyi,
- Şiirin yapısını, anlatımını ve temasını birbiriyle ilişkilendirerek yorumlamayı,
- Şiirde açıkça dile getirilmiş olanlarla, açıkça ifade edilmemiş olanları anlam çevresinde ilişkilendirmeyi,
- Şairin şiire yüklediği anlam ile metnin sezindirdiği anlamları belirleyip her iki anlam değeri arasında ilişki

kurmayı,

- Şiirin her okunduğunda yeni anlam değerleri kazanıp kazanmadığını,
- Şiirde her parçayı bütün içinde anlamlandırıp bütünü parçayla, parçayı da bütünle dil, yapı ve anlam yönünden ilişkilendirmeyi,
- Şiirin okuyucuda uyandırdığı duyguları

öğreneceğim.

H. ŞİİR VE YORUM

Hemen her edebî metin anlamlıdır ve anlamlı olan metnin de okur adına faydalıdır. İşte bu nedenle bir metni inceleyip yorumlayabilmek için her şeyden önce metnin anlamı üzerinde durmak gerekir. İletişim gerçekleşirken **ileti (mesaj) alıcıda (okur)** çeşitli etkilere neden olur ve bu etki **"anlam"** olarak karşımıza çıkar.

Bir **dil birimini** (kelime ya da sözcük) çevreleyen, ondan önce veya sonra gelen, birçok durumda söz konusu birimi etkileyen, onun anlamını, değerini belirleyen birim veya birimler bütünü **"bağlam"**ı meydana getirir. Anlam, tek bir bağlamda oluşur, fakat farklı bağlamlarda algılanabilir. Öğretici ve bilimsel bir nitelik taşıyan metinlerde anlam, iletinin hazırlanmış olduğu bağlamların koşullarına bağlı olarak ortaya çıkar. Bildiğiniz gibi bilimsel ve öğretici metinler yoruma açık değildir. Bu nedenle bu tür metinlerde anlam yoktur. Şiirler ise yoruma açık metinler olduğundan okurların bilgi, kültür düzeylerine ve psikolojik durumlarına göre bu metinlerde farklı anlamlar ortaya çıkar.

Şiir, yeni anlamlar kazanabilme özelliğine sahip bir yazı türüdür. Bu özelliği sebebiyle de **"açık metin"** olarak isimlendirilmektedir. Bir okur, şiirin kendisine sunduğu imkânlardan da faydalanarak şiiri çok farklı şekilde anlamlandırabilir. Bu özelliği nedeniyle şiir her dönemde rahatlıkla okunur ve okurlardan ilgi görür.

Bir şiirin, okurun kültürüne, sahip olduğu zihniyete, anlayışına, zevkine, içinde bulunduğu duruma, şiiri okuduğu sıradaki psikolojik durumuna göre yeni anlam değerleri kazandığı hatırdan çıkarılmamalıdır. Bir okur, metni bütün bu şartlar altında anlamlandırır.

Kısacası bir şiir, okurun içinde bulunduğu şartlara göre yeni anlamlar kazanır. Şiirler bu amaç doğrultusunda kaleme alınır ve yeni anlamlar yönüyle de oldukça zengindir. Şiirin sadece tek bir anlamı yoktur. Okur, bir şiiri kendi birikim ve kültür düzeyine, anlayışına, zevkine, hayal gücüne göre anlamlandırır. Bu anlamlandırmaya **"yorum"** adı verilir.

Bir şiirin yorumlanması, kişiye ve onun içinde bulunduğu koşullara bağlı olarak değiştiği için, bir şiiri tam anlamıyla yorumlayabilmek mümkün değildir. Fakat şiirin yorumunu güzel bir şekilde yapabilmek için önce şiirin yapısal özelliklerini, bunların hangi tema etrafında birleştiğini, dilini ve temasını belirlemek gerekir. Ardından da yazıldığı dönem ile şairin zihniyetine dikkat edilmesi gerekir. Bunun yanında şiirin ne zaman kaleme alındığını, şairin şiir anlayışı ile içinde bulunduğu psikolojik durumunun, yani ruh hâlinin bilinmesine gereksinim vardır.

Şiirin konusunu duyan, düşünen, tasarlayan insan ve doğa olmuştur. Şiirde yer alan gerçeklik, yaşanan ve görülenlerin betimlenmesi ve günlük yaşamın az ya da çok değiştirilmiş biçimiyle şiirde yer almasıdır.

Şiirde, yazılmış olduğu dönemin modası, eğlenme biçimleri, yeme, içme, sosyal ilişkiler, ekonomik yapılar günlük yaşam tarzları kendisine yer bulur. Adalet, eşitlik, zulüm, haksızlık, rüşvet, pahalılık gibi sorunlara yer verilir. Böylece şiire yazıldığı dönemin yaygın karakterleri de yansıtılmış olur. Bir şiirde gerçeklik yalnızca olumsuzluklar yönüyle kendisine yer bulmaz. "Örneğin Cumhuriyetin ilanı, Çanakkale Zaferi, Kurtuluş Savaşı" gibi önemli konular ve günler de şiirde işlenir. İyi ve güzel olan da gerçekliğin sınırları içinde kendine yer bulur.

ÇALIŞMA ZEVKİ

Şimdi bir kitap okuyorum. Bu kitabın yazarı: “İnsan kafası, sahibinin yapmak istediği işi yapma yollarını mutlaka bulacak şekilde yaratılmış bir araçtır.” diyor. “Azmin elinden hiçbir şey kurtulmaz.” diyen atasözü de bu düşünceyi doğruluyor. Nice büyük kişiler, insan gücünü aşar zannedilen çok büyük işleri, azimleri sayesinde başarmışlardır. Böyle büyük işleri yapmayı akıllarının ucuna bile getirmeyen kişilerse, ulaşılan başarı karşısında şaşakalmışlardır. Atatürk’ün bu konuyla ilgili çok güzel bir sözü vardır: “Zafer; zafer benimdir diyebilenindir.” “Zafer benimdir.” demek, “Başarılı olacağım.” demektir. Başarılı olma düşüncesini kafanın içine iyice yerleştirmek ve kafayı sürekli o yolda çalıştırmak demektir.

Şevket Rado

Bu parça öğretici metin türleri arasında yer alan bir sohbetten alınmıştır. Öğretici metinlerde mutlaka iletilmek istenen bir mesaj vardır. Bu mesaj o metni okuyan hemen herkes tarafından aynı şekilde algılanır. Bunun nedeniyse bu tür metinlerin okurların yorumuna açık olmamasıdır. Yukarıdaki metinde iletilmek istenen “Başarıya ancak azimle ve çalışmayla ulaşılabilir.” yargısıdır. Parçanın bütününde bu yargı örneklendirme ve tanık gösterme yoluyla vurgulanmıştır. Bu nedenle metnin bütün sözcük ve cümleleri bu ortak anlamı destekler bir niteliğe sahiptir.

SANAT

Yalnız senin gezdiğin bahçede açmaz çiçek
Bizim diyarımızda bin bir baharı saklar
Kolumuzdan tutarak sen istersen bizi çek
İncinir düz caddede dağda gezen ayaklar

Sen kubbesinde ince bir mozaik arar da
Gezersin kırk asırlık mabedin içini
Bizi sarsar bir sülüs yazı görsek duvarda
Bize heyecan verir bir parça yeşil çini

Sen raksına dalarken için titrer derinden
Çiçekli bir sahnede bir beyaz kelebeğin
Bizim de kalbimizi kıvıltır derinden
Toprağa diz vuruşu dağ gibi bir zeybeğin

Faruk Nafiz Çamlıbel, 1922’de İleri gazetesinde çalışırken Anadolu’ya geçmiş ve pek çok yöreyi dolaşmıştır. O güne kadar aruzla yazan sanatçı, Anadolu’yu daha yakından tanıdıktan sonra bakışlarını Anadolu’ya çevirmiş, yalın dille ve hece ölçüsüyle başarılı şiirler yazmıştır. Şairin gerek tutumu gerekse yakaladığı başarı, heceye ve millî sanat anlayışına duyulan ilgiyi artırmış, “memleket edebiyatı” olarak anılan bir sanat anlayışının “Beş Hececiler” ortaya çıkmasını sağlamıştır. Onun “Sanat” adlı şiiri de bu anlayışla yazılmıştır.

Sanat şiirinde sanatçı, hemen her tür güzelliği Batı’da arayan sanatçılara seslenmiş ve onlara, o güne kadar dillendirilmeyen Anadolu’nun gizli güzelliklerini, insanımızın zevk ve heyecanlarını hatırlatmıştır. Bu hatırlatmayı da yazılmamış bir destana benzettiği Anadolu’nun özelliklerini sıralayarak yapmıştır. Böylece şair, kendi kültür değerlerimizin başka ulusların kültür değerlerinden çok daha önemli olduğunu vurgulamıştır.

Fırtınayı andıran orkestra sesleri

Bir ürperiş getirir senin sinirlerine

İstrap çekenlerin acıklı nefesleri

Bizde geçer en yanık bir musiki yerine

Sen anlayan bir gözle süzersin uzun uzun

Yabancı bir şehirde bir kadın heykelini

Biz duyarız en büyük zevkini ruhumuzun

Görünce bir köylünün kıvrılmağan belini

Başka sanat bilmeyiz karşımızda dururken

Yazılmamış bir destan gibi Anadolu’muz

Arkadaş, biz bu yolda türküler tuttururken

Sana uğurlar olsun... ayrılıyor yolumuz

Faruk Nafiz Çamlıbel

Şair, “Arkadaş, biz bu yolda türküler tuttururken / Sana uğurlar olsun, ayrılıyor yolumuz” dizeleriyle Anadolu’ya ait değerleri yüceltmıştır. Bunlara sahip çıkmış, bunun dışındaki değerlerin çok önemli olmadığını belirtmiştir. Bunu yaparken de Batı’nın kültür değerleri içinde yer alan ve bize Batı’dan geçen “mozaik, dans, orkestra” gibi öğelerin karşısına “yeşil çini, hat sanatı, zeybek” gibi yerli kültür değerlerini koymaktadır.

Şiire yüklenen anlam ise “Anadolu’nun değerleri diğer ulusların kültür öğelerinden daha üstün olduğu”dur.